

DEL 2

FRAMTIDA ANVÄNDNING
AV MARK OCH VATTEN

5. Förordnanden, statliga- och kommunala intressen

Förordnanden

Här beskrivs områden inom kommunen som har särskilda förordnanden för att skydda värdefulla natur- och kulturmiljöer. Dessa områden är viktiga för en hållbar utveckling och som grundresurser för samhällsplaneringen.

Nationalpark

(MILJÖBALKEN 7 KAP 2. 3§) Nationalparker utses av riksdagen i syfte att bevara större sammanhängande områden med en viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick. Regeringen eller myndigheter som regeringen utser beslutar om hur nationalparker ska vårdas och förvaltas. I Karlsborgs kommun finns en del av nationalparken centrala Tiveden. Parken berör även Laxå och Askersunds kommuner.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden som skyddas inom EU, dessa utgör i Sverige även riksintressen. Nätverket skapades för att hejda utrotningen av djur och växter och för att förhindra att deras livsmiljöer försvinner. Natura 2000 bygger på två EU-direktiv, Fågeldirektivet och Art- och habitatdirektivet.

I ett Natura 2000-område är en rad åtgärder tillståndspliktiga, såsom mark-, bygnads- och anläggningsarbeten, skogsbruksåtgärder (avverkning, röjning m. m.) Tillstånd ges ej om åtgärden kan skada livsmiljön för de arter som förekommer i området, vilka omfattas av skyddet. Även åtgärder i anslutning till ett Natura 2000-område som påverkar förhållandena inne i området kan omfattas av tillståndsplikten. I Karlsborg finns tio Natura 2000-områden enligt Habitatdirektivet. Myrhulta mosse är utpekad enligt både habitat och fågeldirektiven;

- Myrhulta mosse
- Hovet
- Hulta hagar
- Tivedens nationalpark
- Uvviken
- Bölet
- Ombo öar
- Vättern
- Del av Karlsborgs fästning
- Röå alsumpskog

Naturresevat

(MILJÖBALKEN 7 KAP 4-8§) Länsstyrelsen eller kommunen bildar naturresevat i syfte att bevara biologisk mångfald, värda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturresevat. När naturresevat beslutas anges begränsningar för användningen av mark- och vatten.

I Karlsborg finns 12 områden som utgör naturresevat.

■ Myrhulta mosse	■ Ombo öar
■ Hovet	■ Uviken
■ Lindberga	■ Karlsborgs fästning
■ Hulta hagar	■ Stora Röå
■ Perstorpsfältet	■ Röå alsumpskog
■ Bölets ängar	■ Fjället

Naturvårdsområden

Miljöbalkens bestämmelser har förändrats vilket gör att begreppet naturvårdsområde försvunnit. Område som tidigare skyddats som naturvårdsområde är numera formellt naturresevat. Skyddsföreskrifterna är dock i regel desamma som tidigare.

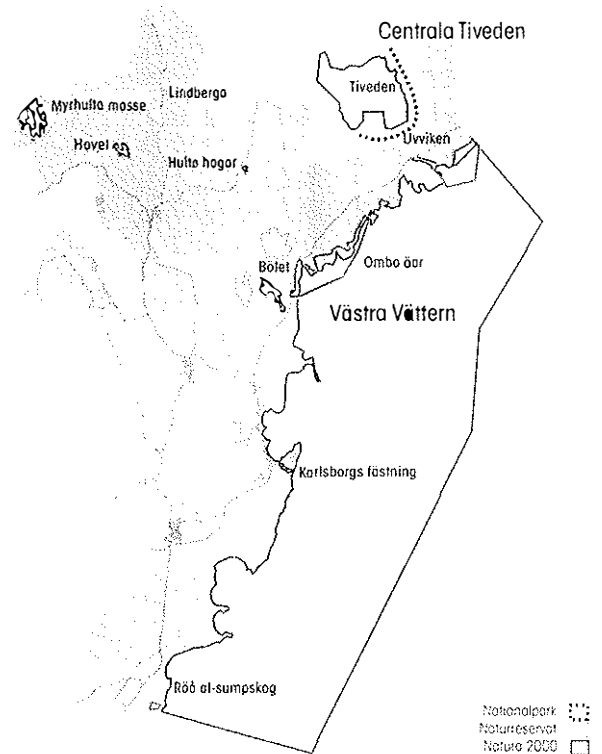
I Karlsborg finns två områden som tidigare benämnts som naturvårdsområde;

- Bölskullen
- Lindberga

Strandskyddsområde

(MILJÖBALKEN 7 KAP 13§) För att behålla allemansrättslig tillgång till strandområden och bevara goda livsvilkor för djur- och växtlivet på land och i vatten finns strandskyddsområden. Strandskyddet regleras enligt miljöbalken och omfattar vanligtvis en zon på 100 meter på båda sidor om strandlinjen (strandskyddsområde). För vissa vatten har strandskyddet utökats efter beslut av länsstyrelsen.

200 meter	300 meter
■ Kyrksjön	■ Vättern
■ Gällsjön	■ Bottensjön
■ Hanhultasjön	■ Viken
■ Björklången	
■ Unden	
■ Edsån	

KARTA 5.1: Förordnanden för naturvården

Strandskydd

KARTA 5.2: Strandskyddsområden.

M. J. Ö.

Fågelskyddsområde

(MILJÖBALKEN 7 KAP 12§) Fågelskyddsområden finns för att säkerställa ostördalivsmiljöer för fågellivet. Dessa områden har tillträdesförbud under delar av året.

I Karlsborg finns fyra fågelskyddsområden:

- Ö norr om Kiddön
- Ö utanför Stenbroviken
- Ö utanför lilla Flarsundet
- Ottraskären

Biotopskyddsområde

(MILJÖBALKEN 7 KAP 11§) Regeringen eller myndighet som regeringen utser får förklara mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda som biotopskyddsområde. Sådana förklaringar får avse enskilda områden eller samtliga områden av ett visst slag inom landet eller del av landet. Inom biotopskyddsområde får inte bedrivs verksamhet eller vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön. Om regeringen utser samtliga områden som utgör livsmiljö för en viss hotad djur- eller växtart som biotopskyddsområden, kan dispens ges. Dispens får endast medges om det finns särskilda skäl.

I Karlsborg finns fem biotopskyddsområden beslutade av Länsstyrelsen;

- Fräckestad 2:1 och Prästebolet 2:1
- Sannum 4:1
- Skäverud 1:52
- Björkullen 1:2
- Björkullen 1:4

Härutöver finns även 18 biotopskyddsområden beslutade av Skogsstyrelsen.

Nyckelbiotoper

(MILJÖBALKEN 7 KAP 11§)

En nyckelbiotop är ett avgränsbart naturområde som från en samlad bedömning av struktur, artinnehåll, historik och fysisk miljö har mycket stor betydelse för flora och fauna. Nyckelbiotoper inventeras och beslutas av Skogsstyrelsen. Inom Karlsborgs kommun finns för närvarande ett 70-tal nyckelbiotoper.

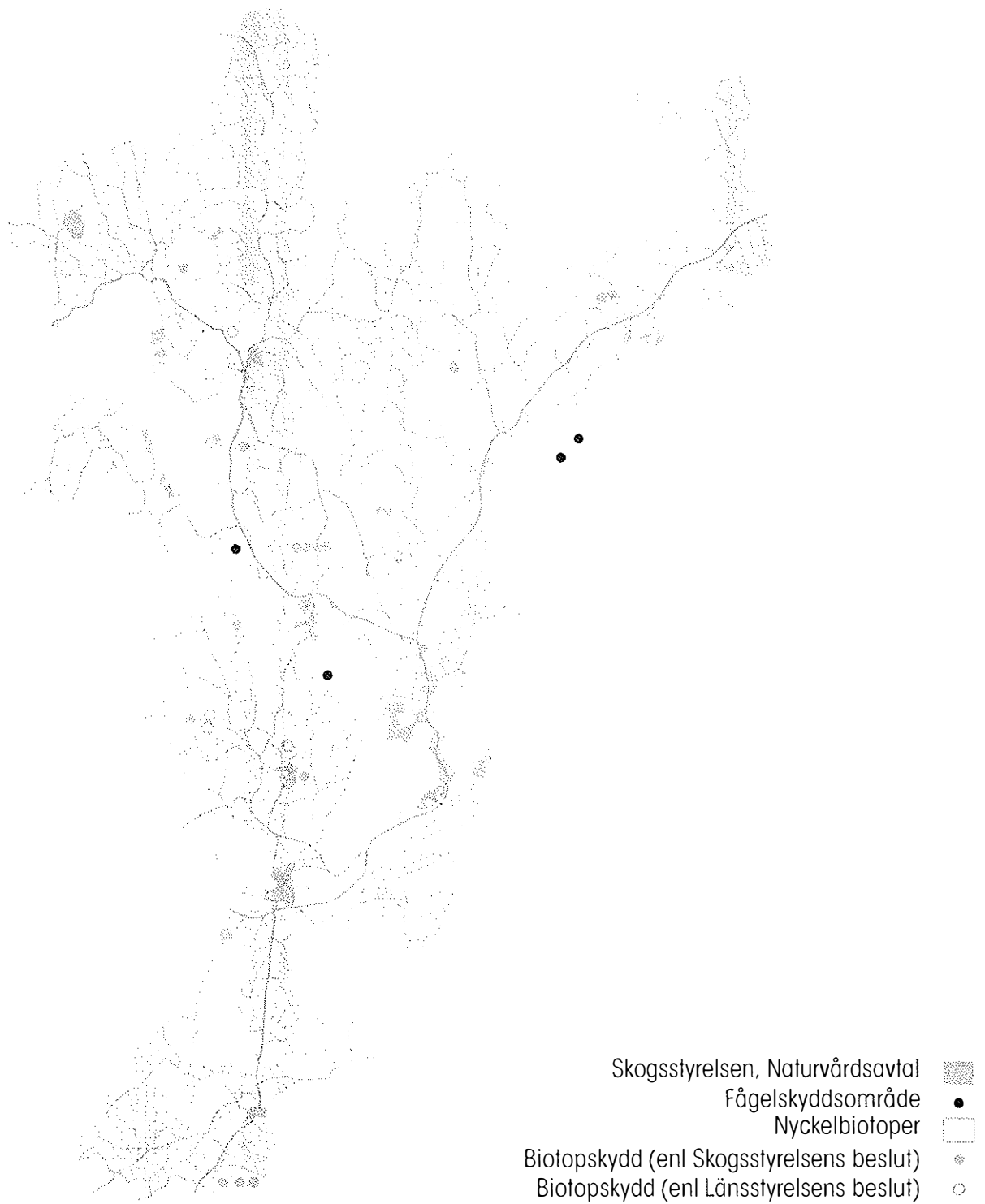
Generellt biotopskydd

(FÖRORDNINGEN OM OMRÅDESSKYDD ENLIGT MILJÖBALKEN 5§ BILAGA 1)

Enligt förordningen gäller ett generellt biotopskydd för vissa skyddsvärda element i jordbrukslandskapet. Dessa element får inte skadas utan tillstånd från länsstyrelsen.

I Karlsborgs kommun är alla landskapselement utom pilevallar tillämpliga;

- Allér
- Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark

KARTA 5.3: Områden med biotopskydd.

M. W. Ö.

- Odlingsröse i jordbruksmark
- Småvatten och våtmark i jordbruksmark
- Stenmur i jordbruksmark
- Åkerholme

Övriga naturskyddsförordnanden

Karta 5.3 visar även sex områden där Skogsstyrelsen har träffat avtal om skötsel med naturvårdshänsyn.

Fornminnen

(KULTURMILJÖLAGEN 2 KAP) I Karlsborgs kommun finns relativt få lämningar och fynd från förhistorisk tid trots att området befolkades relativt tidigt. Huvuddelen av fornlämningarna finns i Udenäs socken. Men lämningar visar att det även funnits tidiga bosättningar i Brevik och Mölltorp.

En fast fornlämning utgörs av ett objekt. Till detta hör ett så stort område mark kring lämningen som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse.

Byggnadsminnen

(KULTURMILJÖLAGEN 3 KAP) Byggnader, miljöer och anläggningar som anses kulturhistoriskt värdefulla kan skyddas som byggnadsminnen. Syftet är att bevara spår av historien som har stor betydelse för hur vi kan förstå framväxten av vårt samhälle. För att bli byggnadsminne ska byggnaden eller miljön ha ett stort kulturhistoriskt värde, vara synnerlig märklig eller ingå i ett synnerligen märkligt bebyggelseområde. Det finns två typer av byggnadsminnen. De statliga byggnadsminnena ägs av staten och utses av regeringen. Dessa lyder under förordningen om statliga byggnadsminnen. De enskilda utses av länsstyrelsen och lyder under kulturmiljölagen.

I Karlsborgs kommun finns nio miljöer med skydd, utsedda antingen som statliga byggnadsminnen enligt förordningen om statliga byggnadsminnen eller enskilda byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen.

Karlsborgs fästning med över 100 byggnader är det särklassigt största och viktigaste av kommunens byggnadsminnen. Fästningen påbörjades 1819 som en depåfästning, vilken tillsammans med operativa fästningar nordost om Vättern och vid Jönköping, skulle bli landets centralförsvarsfästning. Tanken var även att kungen, regeringen och statskassan skulle flyttas till Karlsborgs fästning om det blev krig i Sverige. Eftersom man skulle kunna bo länge på fästningen i orostider byggdes en mindre stad innanför vallarna. Den mest imponerande byggnaden är det 678 meter långa slutväret och dess serie av utanföriggande försvarslinjer.

Byggnationen pågick till 1907. De operativa fästningarna aldrig blev byggda då hoten mot Sverige avtog och centralförsvarstanken övergavs.

Karlsborgs fästning togs dock i bruk som förrädsfästning och har sedan dess använts på olika sätt av försvarsmakten. Idag finns förutom försvarsmakten eller försvarsnära verksamhet drygt 100 bostadslägenheter inom fästningsvallarna. Dessa hyrs ut av Statens fastighetsverk som civila lägenheter till både militära och civila hyresgäster.

Statliga byggnadsminnen;

- Karlsborgs fästning med sina befästningsverk inkl Garnisonskyrkan (Vanäs 1:9)
- Vanäs fyr på Vanäs udde.
- Igelbäckens masugn, 1993-05-06

Enskilda byggnadsminnen;

- Kungsvillan (Vanäs 1:5 norr om fästningen)
- Edets kvarn och benstamp (Sätra 5:1, 5:18)
- Forsviks bruksmiljö

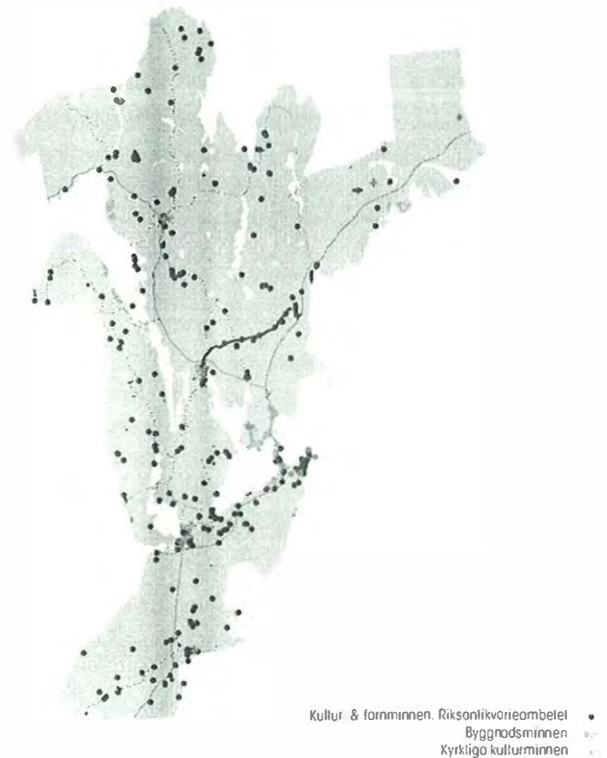
Kyrkliga kulturminnen

(KULTURMILJÖLAGEN 4 KAP) Inom kommunen finns sju kyrkor eller kapell med kringliggande eller närliggande kyrkogårdar som är kyrkliga kulturminnen enligt kulturmiljölagen: Härutöver finns en kolerakyrkogård på Heden söder om fästningen;

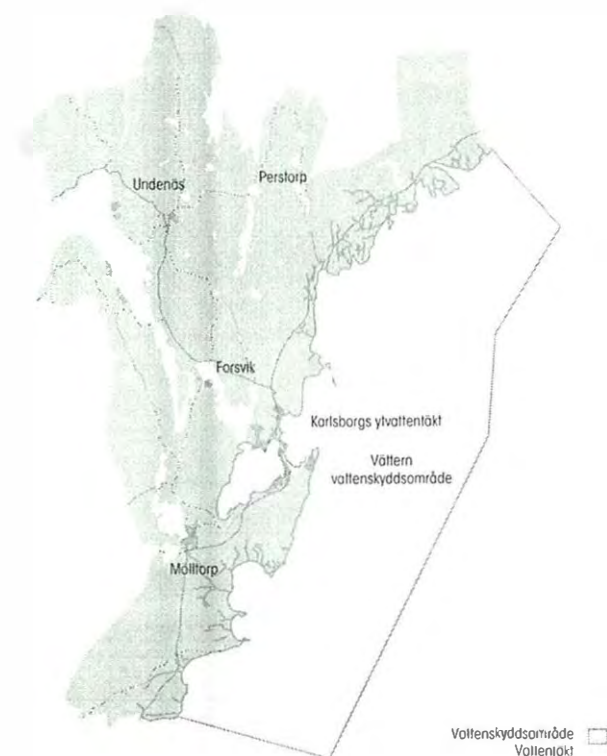
- Karlsborgs Gravkapell (Gräshult 14:3)
- Breviks kyrka (Kyrkebolet 2:1)
- Mölltorps kyrka (Mölltorp 10:1)
- Tacksägelsekyrkan i Norra Skogen (Svanvik 3:132)
- Forsviks kyrka
- Undenäs kyrka
- Bocksjö kapell

Dricksvatten

Vättern utgör dricksvattentäkt för ca 250 000 människor med ett uttag på ca 28 miljoner m³. Sjön utgör även en mycket viktig dricksvattenresurs för framtiden. År 2004 påbörjades ett arbete ta fram ett underlag till ett vattenskyddsområde som omfattar samtliga kommuner runt Vättern. Att inrätta ett vattenskyddsområde för vattentäkten Vättern är en av flera åtgärder för att uppfylla lagstiftningen, t. ex. miljö kvalitetsmålen för levande sjöar och vattendrag samt åtgärdsprogram i förordningen om kvaliteten på vattenmiljön. I mars 2012 inlämnades en slutlig version av ansökan om fastställande av skyddsområde med tillhörande skyddsföreskrifter för Vättern till de fyra länsstyrelserna. Beslut i ärendet togs 2014-01-30. Vattenskyddsområdet omfattar Vätterns sjöyta, och för Karlsborg, södra delen av Bottensjön och vissa vattendrag som mynnar ut i Vättern, samt en 50 m bred strandzon både vid sjöarna och vattendragen.

KARTA 5.4: Kultur- och Fornminnen, Byggnadsminnen samt Kyrkliga kulturminnen

KARTA 5.5: Vattenskyddsområden.

M. J. J.

I kommunen finns för närvarande fyra fastställda skyddsområden för dricksvattentäkter.

- Karlsborgs ytvattentäkt (omfattar hela Karlsborgsviken men inte intagsplatsen vilken dock täcks av det skyddsområde för dricksvatten som gäller för hela Vättern.)
- Mölltorps grundvattentäkt (vid Kopparsjön)
- Undenäs/Havsmon grundvattentäkt (vid Lövåsen)
- Kisteberga grundvattentäkt (reservvattentäkt vid Perstorp)

I härutöver finns en ytvattentäkt i Granvik och en grundvattentäkt i Brevik som saknar fastställda skyddsområden. Se även "Översiktlig VA-plan 2020".

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖRORDNANDEN

- Förordnandena för naturmiljön är viktiga för förståelsen av landskapet och värdefulla resurser för att bevara den biologiska mångfalden samt för friluftsliv, turism och besöksnäring.
- Förordnanden av kulturmiljön är viktiga för förståelsen av den lokala historien och värdefulla resurser för friluftsliv, turism och besöksnäring.
- Kommunens kommande kulturmiljöprogram ska bli redovisa hur forminnen och byggnadsminnen ska förvaltas och skyddas.
- Kommunen vill verka för att vattenkvaliteten i Vättern inte försämras genom avloppsutsläpp, läckage från jordbruksmark eller föroreningar från militär verksamhet.
- Kommunen ska se över befintliga skyddsområden vid vattentäkter och inrätta nya där sådana saknas och behövs.

Riksintressen

(MILJÖBALKEN KAP 3 OCH 4) Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Ett riksintresse innebär att ett område eller ett objekt är av intresse för hela landet. I Sverige betraktas även Natura 2000-områden som riksintresse. (se text under förordnanden).

Riksintressen kan vara både geografiskt utpekade eller ämnesanknutna. Om ett område är utpekad till riksintresse för flera oförenliga ändamål ges företräde till de ändamål som lämpligast främjar en långsiktigt hållbar användning av marken, vattnet och den fysiska miljön. Behövs området för totalförsvaret har detta riksintresse företräde. Förändringar som inte försvårar användningen kan prövas inom ett riksintresse. I tveksamma fall är det länsstyrelsen som avgör om en förändring utgör påtaglig skada eller inte. I Karlsborg finns riksintressen för naturmiljövård, kulturmiljövård, friluftsliv, friluftsliv och turism, yrkesfiske, dricksvatten, vägar, farleder och totalförsvarets militära del.

Naturmiljö

I Karlsborgs kommun finns sju riksintressen för naturmiljövärden.

CENTRALA TIVEDEN

Riksintresse, nationalpark, natura 2000 (art- och habitatdirektivet).

Centrala Tiveden ligger i kommunens norra del. Nationalparken utgörs även av delar i Laxå och Askersunds kommuner. Centrala Tiveden utgör kärnan i ett område med efter sydsvenska förhållanden orörd skogsmark med representativa naturtyper. De stora ytorna med kalberg, blockterrängen och de många sprickdalarna ger Tiveden en särskild vildmarksprägel. Den gamla skogen, naturskogen, har stor betydelse för flora och fauna knutna till äldre barrskogsbestånd. Traktens otillgänglighet, vildhet och dramatiska naturförhållanden har gett upphov till rik mytbildning och livlig folktro som är utförligt skildrad i litteraturen. Som kärnområde i ett av Sydsveriges större, intill sen tid opåverkade, skogsområden är centrala Tiveden av utomordentligt värde för den vetenskapliga naturvården.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: Området lämnas till fri utveckling och så långt möjligt ostört. Naturvårderna påverkas negativt av alla former av ingrepp samt av ökad besöksfrekvens. Även åtgärder utanför området kan påverka naturvårderna, t.ex. nya tillfartsvägar, stora kalavverkningar, luftföroreningar och turistiska satsningar.

HOVET

Natura 2000 (art- och habitatdirektivet)

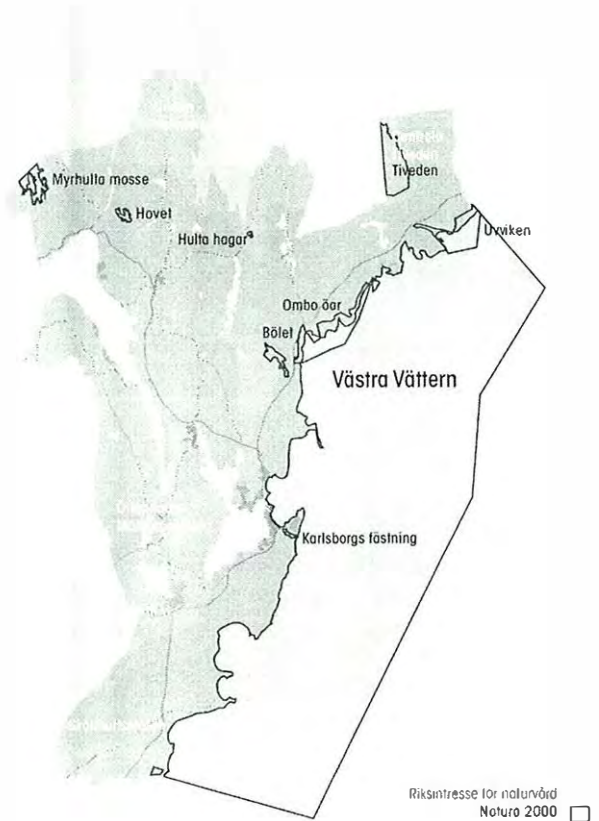
Området ligger på en skogklädd ås och är ett höglänt, relativt flackt stenbundet moränområde. Dess höga naturvärden är främst knutna till de rikligt förekommande grova träden, mest bok och ek. Rikligt med döda träd och högstubbar ger även en rik förekomst av kryptogamer, speciellt vedsvampar och tickor, en värdefull lägre fauna, goda fågel- och fladdermösslokaler m. m.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: En långsiktig skötselplan bör tas fram för området som även planeras avsättas som naturreservat. Åtgärder som kan påverka negativt är exempelvis avverkning av gamla grova träd, döda träd och högstubbar samt borttagning av död ved, minskat eller upphört bete samt gödsling i eller nära området. Alla former av ändrad markanvändning och exploatering i eller i nära anslutning till området, t.ex. skogsplantering

HULTA HAGAR

Natura 2000 (art- och habitatdirektivet)

Hulta hagar består delvis av ett gammalt domänreservat. Som namnet antyder har området en gång bestått av öppnare marker. Nu är området igenväxt med lövskog som idag börjar

KARTA 5.6: Riksintresse för naturmiljövärden

[Handskrivna initialer]

anta karaktär av naturskog. Skogen är rik och förekomsten av ek och ask är stor. Medelåldern i trädbeståndet är ca 80 år och en del träd är uppåt 200-250 år gamla.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: Produktionsinriktat skogsbruk bör ej tillåtas, dock kan framröjning av grova lövträd som tidigare stått öppet och bortröjning av gran tillåtas om det görs på rätt sätt. Exploatering samt åtgärder som skadar fåltskiktet (transporter, grävning, schaktning, tippning och täktverksamhet etc) ska undvikas.

MYRHULTA MOSSE

Riksintresse, naturreservat, Natura 2000 (art- och habitatdirektivet) (fågeldirektivet), myrskyddsplan

Myrhulta mosse är ett orört myrkomplex som till största delen ligger inom Töreboda kommun. Mossen är uppbyggd av flera olika typer av myr- och kärrmark och har en representativ fauna och flora med flera ovanliga arter.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: Skogsbruk med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning för dessa finns. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner bör ej utföras. Bevarandet av våtmarkens värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Naturvärdena påverkas negativt av: Täkt, tippning eller andra markarbeten samt dikning, muddring, rensning eller andra förändringar av vattenförhållandena. Bland andra verksamheter, som negativt kan påverka naturvärdena, märks olämpligt lokaliserad och anpassad bebyggelse och andra anläggningar.

PERSTORPSFÄLTET – BÖLETS ÄNGAR

Riksintresse, naturreservat, Natura 2000 (art- och habitatdirektivet)

Perstorpsfältet – Bölets ängar ligger söder om Tiveden. Landskapet präglas av ett stort isälvsdelta. I de norra delarna finns åsar och dödisgröpar. Områdets terräng skapades i kanten på inlandsisen under tiden för Baltiska issjön. Området är därför av central betydelse för tolkningen av isavsmältningen i dessa trakter. Perstorpsfältet och Bölets ängar är tack vare en kombination av geologiska förutsättningar och gammal kulturbyggd rik på specifika växtsamhällen. I området finns både tallskogar, ljunghedar och björkdungar samt öppna åkrar och beteshagar.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: Fortsatt jordbruk med åkerbruk, ängslåtter, naturvårdsinriktad betning av naturbetesmarker och skötsel av landskapselement. Skogsbruk med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning för dessa finns. Önskvärt är restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Naturvärdena kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, luftledning, vägdragnings, täkt, schaktning, tippning och andra åtgärder som skadar ytformerna. Ingrepp i eller omkring Humsjön som påverkar dess biologi eller hydrologi, kan utgöra ett hot mot värdet som referenssjö. Dikning samt olämpligt lokaliserad bebyggelse samt andra anläggningar utgör ett hot mot naturvärdena.

SKALLHULTSPLATÅN

Riksintresse, naturreservat

Skallhultsplatån ligger på gränsen mot Hjo och Tibro och är ett naturområde som har stor betydelse för förstärkelsen av isavsmältningen i Vättersänkan. Området är till stora delar barrskogsbevuxet. Vid Skallhult öppnar sig landskapet till en kuperad jordbruksbygd.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: Fortsatt jordbruk. Skogsbruk med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning finns för dessa. Naturvärdena kan påverkas negativt av: Skogsplantering på jordbruksmark, dikningar, täkt, schaktning, tippning och andra markarbeten, vägdragningar samt olämpligt lokaliserad bebyggelse och andra anläggningar.

UNDEN-VELENOMRÅDET, LINDBERGA

Riksintresse, Uggleberget och Lindberga är naturreservat. (Lindberga var tidigare naturvårdsområde)

Unden-Velenområdet gränsar mot Töreboda och Laxåkommuner. Unden är en djup källvattensjö med klart vatten och ett mycket litet tillrinningsområde. Det finns i Unden ett rikt fiskliv med ett skyddsvärt rödingbestånd. Sjöns vatten försörjer Göta kanal med vatten och rinner på så sätt ut i både Östersjön och Västerhavet. Unden-Velenområdet präglas av barrskogslandskap med relativt stora nivåskillnader. Mindre lövpartier förekommer intill bebyggelse. Unden-Velen överlappar delvis Tiveden, riksobjekt för friluftslivet. Genom sin skönhet, säregna beskaffenhet samt stora rikedom på bär och svamp har Unden-Velen-området även intressen för det rörliga friluftslivet, särskilt i den östra delen. Vid Svartesjön och Gårdsjön finns opåverkade våtmarker med höga naturvärden. Området är skyddat enligt 9kap 4§ miljöbalken mot utsläpp av avloppsvatten och fasta ämnen.

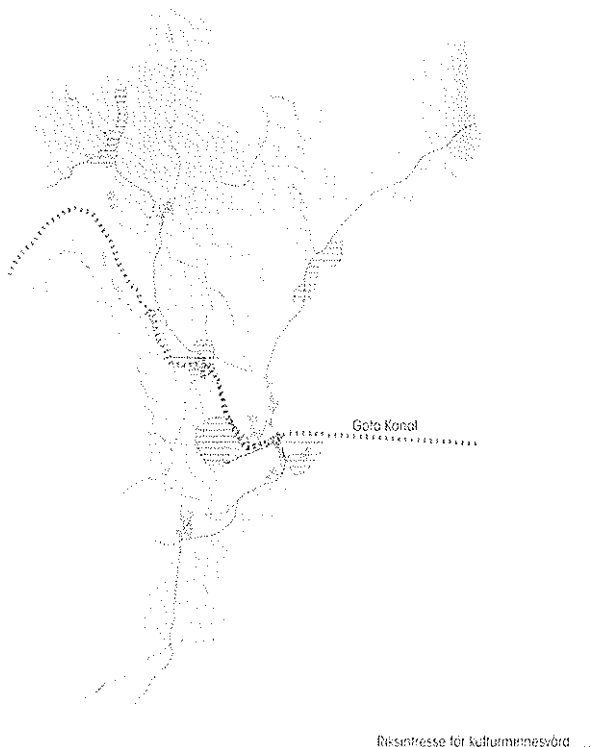
FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: Skogsbruk med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning för dessa finns. Även i övrigt bör markanvändningen ske på sådant sätt att karaktären av oexploaterat område består. En mycket god vattenkvalitet bibehålls, särskilt i Unden. Kalkning för att motverka försurningsskador. Naturvärdena påverkas negativt av: Försurning genom nedfall, utsläpp av föroreningar, omförling av lövskog till barrskog, dikning, muddring, torvtäkt och byggande i vatten. Andra hot mot bl. a. de geologiska värdena är bergtäkt, gruvverksamhet samt olämpligt lokaliserad bebyggelse och andra anläggningar.

VÄTTERN, VÄSTRA VÄTTERN

Riksintresse, naturreservat, delvis Natura 2000 (art- och habitatdirektivet)

Vättern sträcker sig längs kommunens östra gräns. Vättern är en mycket djup sjö, ca 120 meter, som tack vare ett kallt och klart vatten har en mycket artrik förekomst av fisk och en rik fauna. Vättern är ett viktigt lek- och uppväxtområde för bland annat Vätternröding. Sjön är både dricksvattentäkt och recipient för avloppsvatten. I norr finns en bergig kust med en stor mängd öar. I söder karaktäriseras landskapet av sten-, grus- och sandstränder.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: God vattenkvalitet ska bibehållas så att skadorna på rödingens lekplatser så långt möjligt begränsas. Naturvärdena hotas av: Militär skjutverksamhet samt utsläpp av föroreningar, fiskodling, muddring, täkt, vattenreglering med långvariga högvatten som ökar erosionen av stränderna, utsläpp av förorening ämnen, tillförsel av organiska gifter, överfiske, inplantering av främmande fiskstammar m. m.

KARTA 5.7: Riksintresse för kulturmiljövården.

ÖRLENDALEN – MÖLLTORPSPLATÅN

Riksintresse

Örlendalen - Mölltorpsplatån ligger mot Tibro kommun mellan Lunnekullen i Söder och Vaberget och Vikaskogarna i norr. Mölltorpsplatån är likt Skalhultsplatån och Pers-torpsfältet en del av Baltiska issjönsisälvsdelta. I Örlendalen finns flera sjöar. Området är omväxlande mellan barrskog, lövskog och odlingsbyggd.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEVARANDE: Fortsatt jordbruk med åkerbruk, betesdrift i naturbetesmarker och skötsel av landskapselement. Önskvärt är restaurering av igenvuxna ångaroch naturbetesmarker. Skogsbruk med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning finns för dessa. Naturvärdena kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd jordbruks-/ betesdrift, igenväxning, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling på olämpliga ställen, spridning av gifter eller gödselmedel utanför åkermark, vägdragningar, täkt, schaktning, tippning och andra ingrepp som skadar ytformerna samt av olämpligt placerad bebyggelse eller andra anläggningar.

STÄLLNINGSTAGANDEN NATURMILJÖ

- Centrala Tiveden och övriga riksintressen för naturmiljövården är viktiga grundresurser för friluftsliv, turism och besöksnäring i Karlsborg.
- Riksintressena för naturmiljön ska så långt möjligt bevaras och förstärkas.
- Naturmiljöerna kan genom varsam utveckling bli en del av hållbar ekonomisk utveckling inom kommunen.

Kulturmiljö

I Karlsborgs kommun finns fyra riksintressen för kulturmiljövård.

KARLSBORG, FÄSTNINGEN

Riksintresse

Karlsborgs fästning är en av landets bäst bevarade befästningsmiljöer från 1800-talet. Den är dessutom statligt byggnadsminne och förvaltas av Statens fastighetsverk.

Fästningen byggdes 1819-1909 och är av stort intresse både för internationell och nationell försvars- och befästningshistoria. Riksintresset för fästningen inkluderar både centralfästningen vid Vanås udde inklusive området utanför fästningsvallarna med ett stort antal välbevarade byggnader såsom garnisonssjukhuset, kronobageriet och havremagasinet samt byggnadsminnena Vanås fyr och Kungsvillan.

Riksintresseområdet inkluderar även Vabergets högt belägna fästning vid Bottensjöns västra strand, delar av centrala Karlsborg samt området i anslutning till Göta kanal.

M. W. Ö.

FORSVIK*Riksintresse*

Forsvik är en mycket välbevarad bruks- och industrimiljö från 1800-talet. Forsvik är en av landets tidigaste industriplatser med medeltida anor. Forsviks bruk är dessutom enskilt byggnadsminne sedan 2005. I området finns Göta kanals äldsta sträckning samt kanalens äldsta sluss från 1813. Utöver industrimiljön vid Forsviks bruk omfattar riksintresseområdet i stort sett hela Forsviks tätort med bland annat en herrgårdsbyggnad, välbevarade bruksarbetarbostäder, sågverksområdet, bostäder från senare epoker, Göta kanal med kanalens äldsta sluss från 1813 samt flera byggnader och byggnadsverk med anknytning till kanalen. Riksintresseområdet följer sedan Göta kanals sträckning västerut genom den sprängda Bergskanalen/Spetsnaskanalen och fortsätter därefter farleden norrut upp till Brosundet.

EDET-SÄTRA*Riksintresse*

Edet-Sättra är en välbevarad järnbruksmiljö från 1700-talet. I Edsån, som förbinder Unden med Viken, finns ett vattenreglersystem från 1800-talet med stor betydelse för Göta kanal. Viken är kanalens högst belägna sjö på Västgötasidan och förser därmed kanalens slussar med vatten. Reglersystemet finns både vid det övre fallet vid Edsån och vid kraftstationen i Sättra.

I Edsån finns dammanläggningar och länets enda bevarade vattendrivna benstamp samt kvarn med manbyggnad. Edets kvarn och benstamp är enskilt byggnadsminne sedan 1997. Bruksherrgårdsmiljön kring Sättra innehåller ekonomibyggnader, arbetarbostäder, före detta stångjärnssmedjor, smedsbyggnader och en kraftstation. Vid sjön Viken finns ett hamnmagasin och en grindstuga och längre västerut finns en före detta skola som också ingår i riksintresseområdet.

GRANVIK*Riksintresse*

I Granvik finns en industri- och bruksmiljö intill ett vattendrag med lämningar efter järntillverkning, skogsbruk och sågverksamhet från 1600-talet och framåt. Herrgården har 1800-talsprägel och i området finns en engelsk park, arbetarbostäder, lämningar efter industriell verksamhet i form av masugnsruin, slagvarpar, kolbottnar och tjärrännor, lertäkter efter tegelindustri och dammanläggningar. Inom riksintresseområdet ligger även en fornborg på Valekleven samt Hyttehamn, som efter utgrävningar 2005 har konstaterats vara en medeltida masugnsplats från 1300-talet. Vissa fynd tyder på att Hyttehamn till och med kan ha varit en medeltida ställframställningsplats.

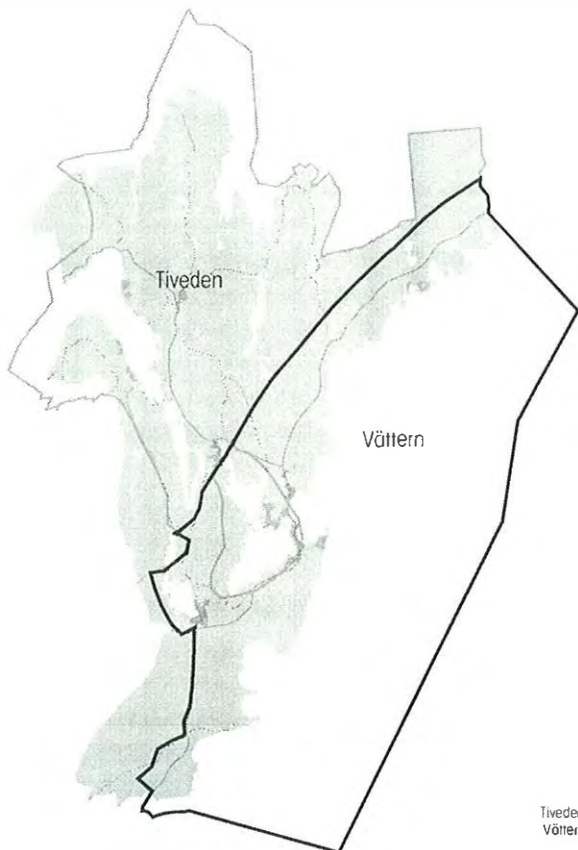
STÄLLNINGSTAGANDEN KULTURMILJÖ

- Riksintressena för kulturmiljövården är mycket viktiga för Karlsborgs historiska identitet.
- Karlsborgs fästning och Göta kanal är av särskild betydelse, för att förstå Karlsborgs, regionens och Sveriges historiska utveckling och även en mycket viktig faktor för turism och besöksnäringen.
- Kommunen vill därför hävda hela Göta kanal, även delarna genom Viken och Bottensjön, som riksintresse för kulturmiljövård.

Göta kanal / Tiveden

KARTA 5.8: Riksintresse för friluftslivet

Tiveden	
Vättern	

KARTA 5.9: Riksintresse för friluftsliv och turism

- Riksintressena utgör lokala besöksmål och därmed viktiga förutsättningar för hållbar ekonomisk utveckling av kommunen.
- Inom riksintresseområdena vill kommunen värna den välbevarade delen av efterkrigstidens bebyggelse, då denna utgör ett samhällshistoriskt tidsdokument över kommunens framväxt, som under många år präglades av försvarsmaktens expansion, ekonomiska tillväxt och framtidstro.

Friluftsliv

(MILJÖBALKEN 3 KAP 6§) Större delen av Karlsborgs kommun täcks av riksintresset kring Göta kanal och Tiveden. Samtidigt som skyddet kan medföra begränsningar för framtida förändring utgör riksintresset en av kommunens viktigaste resurser för utveckling av näringar kring turismen.

Friluftsliv och turism

(MILJÖBALKEN 4 KAP 2§) I Karlsborgs kommun finns två riksintressen för friluftsliv och turism enligt 4 kapitlet i miljöbalken. Dessa riksintresse är utpekade av regeringen och namngivna i lagtexten. Riksintressen utgör inget hinder för tätortsutveckling, lokalt näringsliv eller försvaret. De så kallade geografiska riksintressena omfattar;

- Vättern med öar och strandområden
- Tiveden med områdena vid sjön Unden och sjön Viken samt området utmed Göta kanal mellan Karlsborg och Sjötorp.

STÄLLNINGSTAGANDEN FRILUFTSLIV OCH TURISM

- Utpekade riksintressen för friluftsliv och turism är viktiga resurser för utvecklingsmöjligheterna inom Karlsborgs kommun, både som rekreativmiljöer för kommunens invånare och för besöksnäringen.
- Kommunen ska arbeta för att säkerställa en långsiktigt hållbar utveckling av utpekade riksintressen.

Yrkesfisket

(MILJÖBALKEN 3 KAP 5§) Vättern och Bottensjön är av riksintresse för yrkesfisket och fritidsfisket. Riksintresset innebär att fisket ska skyddas så långt det är möjligt. Därför måste dessa sjöar skyddas från övergödning och föroreningar. Alla avlopp som mynnar i sjöarna ska på sikt vara godkända. Utsläpp från båtar ska endast ske i hamnar med särskilt anpassade tömningsanordningar. För Unden finns förbud mot avloppsutsläpp. Sjön Unden är av riksintresse för bevarande av Storrödingbeståndet.

Handwritten signature in blue ink.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Kommunen arbetar aktivt för att bibehålla och förbättra sjöarnas vattenkvalitet samt utveckla möjligheterna att bedriva näringsverksamhet med fisket som grund.
- Yrkesfiske måste undvikas i känsliga miljöer så att vattenmiljön inte försämras.
- Kommunen anser att yrkesfisket i Bottensjön ska bedrivas i sådan omfattning att fritidsfisket kan utvecklas.

Vägar

(MILJÖBALKEN 3 KAP 8§) I Karlsborgs kommun finns två vägar som hävdas som riksintresse; väg 49 från Mölltorp och norrut mot Askersund samt väg 195 från Mölltorp och söderut mot Jönköping.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Karlsborgs kommun vill att väg 49, delen Mölltorp och västerut, hävdas som riksintresse med hänsyn till att den utgör ett viktigt alternativ för sträckan Göteborg-Stockholm, och del av stråk 5 (Lysekil-Askersund).
- I projekt som berör väg 49 och 195 ska största möjliga hänsyn tas till vägarnas viktiga funktion som huvudstråk, nationellt, regionalt och lokalt.

KARTA 5.10: Riksintresse för yrkesfiske

Sjöfart

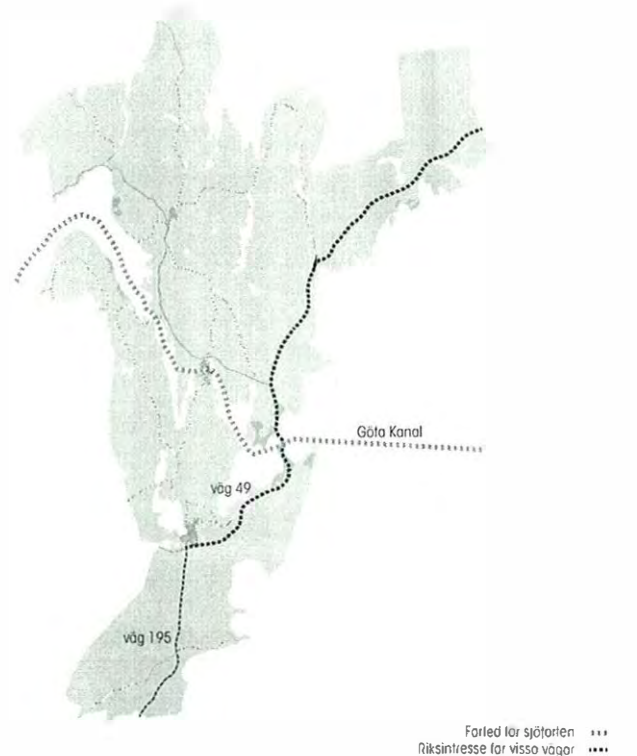
(MILJÖBALKEN 3 KAP 8§) Göta kanal utgör riksintresse som farled för sjöfarten. I riksintresset ingår förutom den grävda kanalen även farlederna i Viken, Bottensjön och Vättern. Influensområdet omfattar dessutom landområdet i km från Göta kanal och 2 km från Vätterns strandlinje. I praktiken har influensområdet dock ingen inverkan på planeringen i Karlsborg.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Kommunen vill verka för att riksintresset förstärks som en viktig vattenväg för fritidsbåtar och passagerarbåtstrafik.

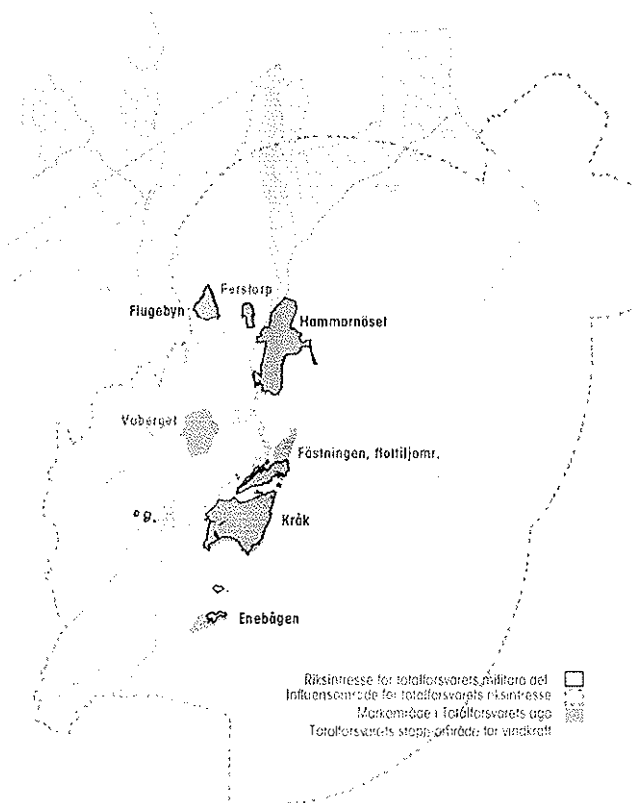
Totalförsvaret

(MILJÖBALKEN 3 KAP 9§) Kommunen berörs till stora delar indirekt eller direkt av riksintresset för totalförsvaret. Försvarsmakten har nyligen avgränsat detta riksintresse som omfattar försvarets militära delar och ett stort influensområde kring dessa. Enligt miljöbalken har totalförsvarets riksintresse företräde framför andra riksintressen om dessa inte går att förena. Utöver den redovisning som sker i översiktsplanen finns intresseområden för totalförsvaret som av sekretesskäl inte kan redovisas i kartmaterialet. De senare har oftast koppling till spanings-, kommunikations- och under-

KARTA 5.11: Riksintresse för vissa vägar

Handskrivna initialer/signatur

KARTA 5.12: Riksintresse för totalförsvaret.

rättelse-system. Sekretessbelagda riksintresseområden kan framförallt påverkas av höga objekt som t. ex. master och vindkraftverk. Försvarsmakten bör därför alltid kontaktas i tidigt skede när höga objekt planeras. I hela landets yta är samrådsområde för objekt högre än 20 meter utanför och högre än 45 meter inom sammanhållena bebyggelse.

I de fall försvarets intressen berörs i plan- eller lovavren-den sker en särskild prövning av byggnadsnämnden. Om byggnadsnämnden fattar beslut som inte är i överensstäm-melse med försvarets kan beslutet överprövas av länssty-velsen.

STÄLLNINGSTAGANDEN TOTALFÖRSVARET

- Försvarsmakten är kommunens största arbetsgivare och därför mycket viktig för utvecklingen i Karlsborgs och i östra Skaraborg.
- Riksintresset för totalförsvaret påverkar stora delar av kommunens yta och måste därför hävdas på ett sätt som innebär att detta kan förenas med övriga riksintressen, förordnanden för natur- och kultur, vattentillgångar, bebyggelseutveckling i tätort och på landsbygden m. m.
- Karlsborgs kommun ska verka för att försvarets verksamhet bedrivs så att störningarna från verksamheten minimeras och att verksamheten kan ske i samklang med civil verksamhet inom kommunen.

Övriga natur- och kulturvärden

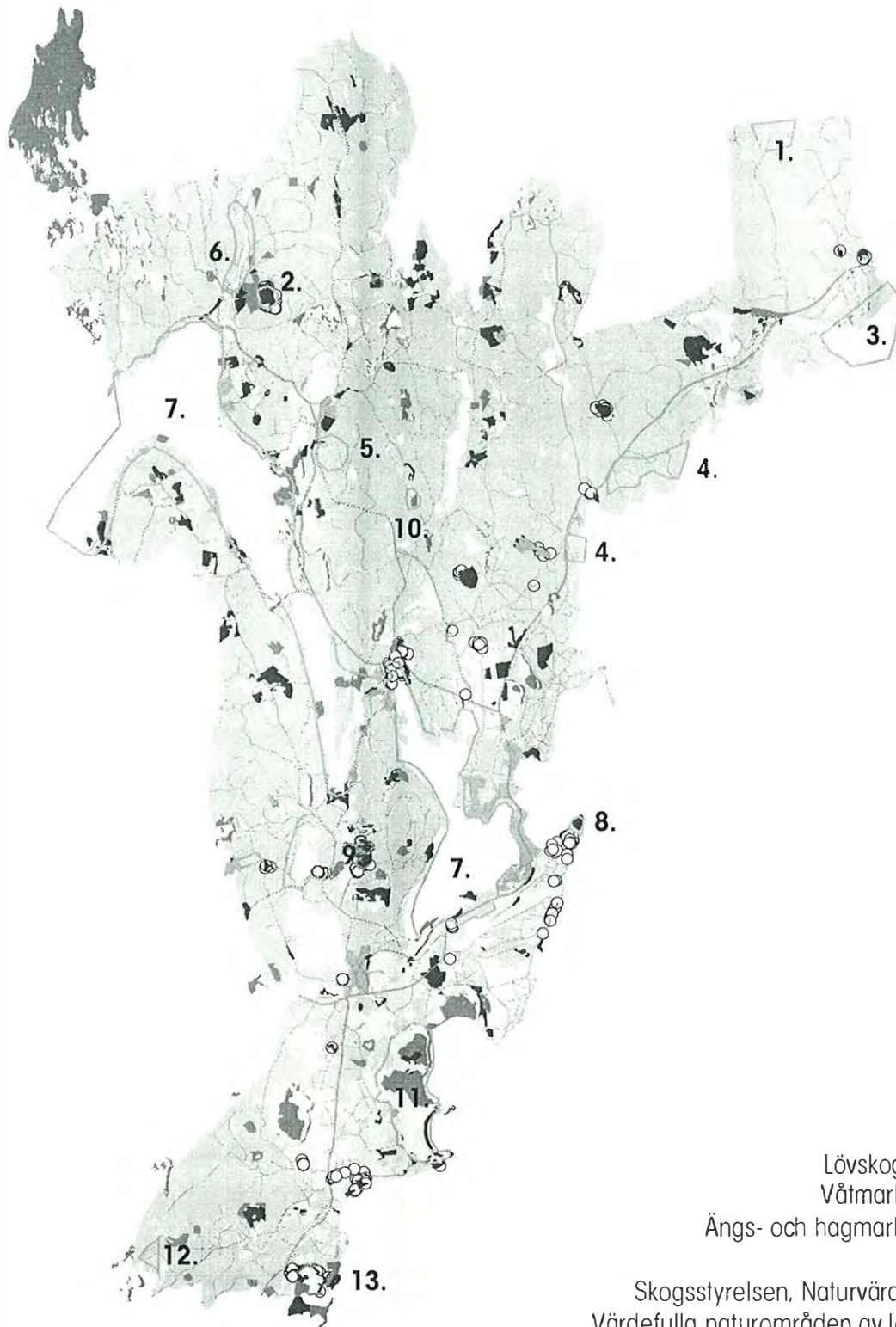
På karta 5.13 redovisas natur- och kulturvärden som har hämtats från olika inventeringar och utredningar. Områdena ingår helt eller delvis i ovan redovisade förordnande-områden och riksintressen.

Naturmiljö

ÄNGS- OCH HAGMARKER

Inom kommunen finns endast små arealer av ängs- och hagmarker kvar. Ängs- och hagmarker har stora biologiska värden och är ofta artrika på både flora och fauna. Den biologiska mångfalden är ofta helt beroende av att området brukas eller betas och kan på så sätt betraktas som levande kulturminnen. Ängs- och hagmarkerna är dessutom viktiga inslag i landskapsbilden och en viktig del för att förstå hur kulturlandskapet växt fram. Ängs- och hagmarker ingår som en viktig del i en levande landsbygd

Handwritten signature

KARTA 5.13: Naturområden av lokalt intresse

- Lövskogsinventering
- Våtmarksinventering
- Ängs- och hagmarksinventering
- Sumpskogar
- Skogsstyrelsen, Naturvärden Karlsborg
- Värdefulla naturområden av lokalt intresse
- Skyddsvärda träd

M. Ö.

och kan skapa bättre förutsättningar för att tillgängliggöra landskapet och skapa förutsättningar för turism. Det finns därför många skäl till att bevara dessa miljöer.

VÅTMARKER

Kommunens våtmarker finns inventerade och har grupperats i fyra klasser. Myrhulta mosse, Stora Karsjön och Gärdesmossen utgör klass 1 med särskilt högt naturvärde.

SUMPSKOGAR

Sumpskogar har stora variationer och erbjuder rika livsmiljöer för många växter och djur och har därför inventerats. En sumpskog är en skogklädd våtmark. Sumpskogen innefattar all trädbärande blöt mark där träden, i moget stadium, har en medelhöjd på minst tre meter och trädens krontäckningsgrad är minst 30 procent. Sumpskogarna indelas efter hydrologisk typ. Det finns tre huvudtyper: myrskog, fuktskog och strandskog.

NATUROMRÅDE AV LOKALT INTRESSE

Kommunen anser att förutom de förordnanden som tidigare redovisats ska följande områden som är av stor betydelse för miljön beaktas avseende deras naturvärden.

1. Hela Tiveden, även utanför riksintresseområden
2. Vargmossen, nordväst om Blanksjön
3. Skärgården kring Kyrkogårdsön vid Boviken i Vättern
4. Strandpartier och öar mellan Ruskärsberget och Klangahamn
5. Grotteberget med Källebacken
6. Högsås, Hovet, Edsån
7. Viken och Bottensjön med strandområden
8. Vanäs udde
9. Gällsjön med strandpartier
10. Skräppås
11. Storemossen/Amperna
12. Fushult
13. Röå-Åstorp

Kulturmiljö

BEVARANDEPROGRAM FÖR KULTURMILJÖVÅRD

Gällande bevarandeprogram för Karlsborgs kommun är antaget av kommunfullmäktige 1992. Som underlag för detta program genomfördes 1986 en kulturhistorisk inventering av Skaraborgs länsmuseum. Karta 5.14 (Bevarandeprogrammet för kulturmiljövård) redovisar vilka miljöer inom kommunen som är värdefulla för att förstå samhällets historiska utveckling. Programmet är ett viktigt underlag för den övergripande planeringen. I detta redovisas sammanlagt 29 områden (se karta) som anses vara av särskilt intresse i Karlsborgs kommun. För varje område redovisas karaktär, regleringar, riktlinjer för bevarandet av miljön samt rekommendationer för hur kulturmiljön ska skyddas.

Då den kulturhistoriska inventeringen genomfördes för mer än 25 år

sedan är bevarandeprogrammet i vissa delar inaktuellt. För nästan samtliga områden föreslogs i programmet att områdesbestämmelser skulle införas. Flera av de utpekade byggnaderna och vissa av miljöerna har inte fått det kulturhistoriska skydd som förordades och har bland annat därför kommit att förändras på ett sådant sätt att vissa av dem inte längre har samma skyddsvärde som de hade i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet. Kartan redovisar 29 områden enligt nedanstående förteckning;

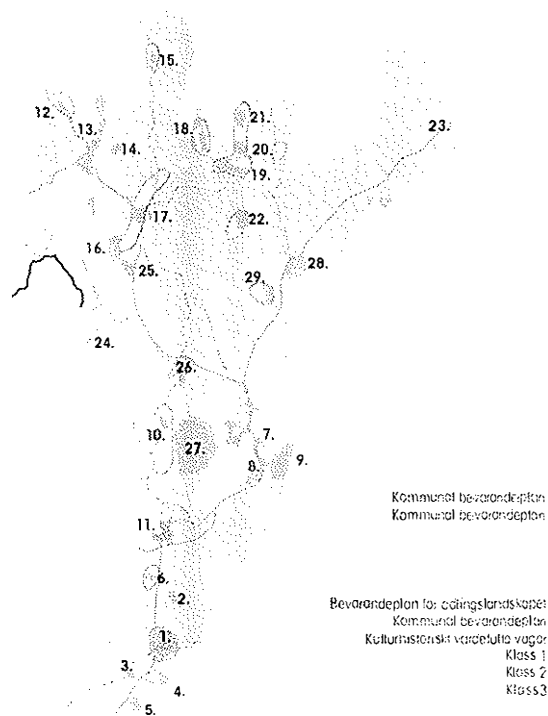
1. Breviks kyrkby	15. Lindhult
2. Frökärns radby	16. Näs-Rosenvik
3. Liden	17. Väng-Undenäs kyrkby
4. Ripanäs	18. Igelstad
5. Stora Röå	19. Havsmön-Hult
6. Svärtebäcken	20. Skeppshult
7. Rödesundskanalen	21. Svanhult
8. Västra vägen, Karlsborg	22. Höghult
9. Vanäs udde med fästningen	23. Igelbäcken
10. Hulängen	24. Kashult
11. Mölltorps kyrkby	25. Sannum
12. Brännhult	26. Forsvik
13. Sätra-Edet	27. Vaberget
14. Hovet	28. Granvik
	29. Bölets gruvor

Förutom de kvarvarande, skyddsvärda miljöerna i programmet finns ett antal nyare områden som är välbevarade och representativa för sin tids byggande. Bland dessa kan nämnas ett antal radhus med bibehållen ursprunglig karaktär i tätorterna Forsvik, Undenäs och Mölltorp. Flerbostadshusen längs båda sidor av Smedjegatan i Södra Skogen är ett annat exempel, liksom flerbostadshusen som kallas de "Fattiga och rika" längs Mellangatan i centrala Karlsborg.

Den kulturhistoriska inventeringen från 1986 omfattar även enskilda bebyggelsemiljöer både i tätort och på landsbygden. Ett stort antal byggnader och miljöer pekades ut då de vid denna tidpunkt bedömdes ha förhöjt kulturhistoriskt värde. Flera av dessa byggnader och bebyggelsemiljöer har förändrats genom förfall eller byggnadsåtgärder men inventeringen kan ändå tjäna som ett utgångsmaterial för ett nytt kulturmiljöprogram där mer detaljerade ställningstaganden till bevarande av bebyggelse bör vara en del.

ÄLDRE VÄGAR

I utredningen "Kultur på väg" från 1997 har länsstyrelsen och dåvarande Vägverket pekat ut ett antal vägar som har kvar sina ursprungliga sträckningar och goda anpass-

KARTA 5.14: Kommunalt bevarandeprogram för kulturmiljön

NEDAN: Hagmark vid Brevik

[Handskrivna initialer]